

Brigita Praznik Lokar

SLOVENSKO NARODNO GIBANJE

UVOD

Slovensko narodno gibanje je svoj zagon dobilo ravno v 19. stoletju s pomočjo delovanja Bleiweisovega in Prešernovega kroga v prvi polovici 19. stoletja, z ustanavljanjem čitalnic s strani mladoslovencev in prirejanjem taborov s strani staroslovencev. Ravno zaradi delitve narodnih delavcev oz. narodno zavednih Slovencev v drugi polovici 19. stoletja (Josip Jurčič, Fran Levstik, Janko Kersnik, Janez Bleiweis, Etbin Kristan, Janez Evangelist Krek idr.) zaradi različnih pogledov na razvoj slovenstva znotraj habsburške monarhije oz. pozneje Avstro-Ogrske in delovanja v državnem zboru na Dunaju je prišlo konec 19. stoletja tudi do ustanovitve prvih političnih strank na Slovenskem – Katoliške napredne stranke, Narodnonapredne stranke in Jugoslovanske socialdemokratske stranke. Same razmere v Avstro-Ogrski pa so nekatere Slovence privedle do ideje o združevanju Slovencev s preostalimi južnoslovanskimi narodi.

Sam učni sklop zajema ogromno novih pojmov, ki jih učenci vsekakor ne morejo obravnavati le v eni ali dveh učnih urah. Da pa bi vsaj približno spoznali kulturno in politično dogajanje na Slovenskem v 19. stoletju in le-to tudi razumeli, bi lahko ta učni sklop obravnavali v dveh šolskih urah, in sicer bi prvo šolsko uro s pomočjo razlage učitelja, powerpoint predstavitev in delovnega lista spoznali temeljne pojme iz 19. stoletja za ta učni sklop (Bleiweisov krog, Prešernov krog, mladoslovenci, staroslovenci, tabor, čitalnica, KNS, NNS, JSDS), v drugi šolski uri pa bi s pomočjo medpredmetnega povezovanja s poukom slovenščine, razlage učitelja zgodovine in učitelja slovenščine, delovnega lista in skupinskega dela z metodo dela z literarnimi besedili spoznali delovanje čitalnic na Slovenskem v šestdesetih letih 19. stoletja. Čitalnice so bile zbirališče narodno zavednih Slovencev, kjer so se širili pomen slovenskega jezika in hkrati tudi politične ideje.

NAČRT UČNEGA SKLOPA

Tema iz učnega načrta	Vzpon meščanstva
Učni sklop iz učnega načrta	Slovensko narodno gibanje od kulturnega delovanja do nastanka političnih strank
Standardi znanja iz učnega načrta	<p><u>Vsebinski standardi znanja iz UN, str. 35.</u></p> <p>Učenec/učenka:</p> <ul style="list-style-type: none">– utemelji prizadevanje za uveljavitev slovenskih nacionalnih zahtev – od kulturnega do političnega gibanja in nastanka strank,– pojasni zahteve programa Zedinjena Slovenija in sklepa, v kolikšni meri in kdaj je bil program uresničen. <p><u>Procesno-proceduralni standardi znanja iz UN, str. 39.</u></p> <p>Učenec/učenka:</p> <ul style="list-style-type: none">– razvije spretnosti časovne in prostorske predstavljalnosti,– razvije spretnost zbiranja in izbiranja informacij in dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature v različnih medijih,– razvije zmožnost oblikovanja samostojnih sklepov, pogledov, mnenj, stališč izvirmih predlogov in rešitev,– razvije spretnost različnih oblik komunikacije (ustno, pisno, grafično, ilustrativno, IT).

Operativni procesni/kompleksni cilji učnega sklopa (zapisani so konkretno, vključujejo vsebine, spretnosti, zmožnosti, miselne procese)	<p><u>Vsebinski konkretni cilji so, da učenec/učenka:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - zna primerjati pomen Bleiweisovega in Prešernovega kroga za razvoj slovenske narodnosti in jezika, - pozna in pojasni zahteve iz programa Zedinjena Slovenija, - zna opisati nastanek in razvoj slovenskega narodnega gibanja v drugi polovici 19. stoletja. <p><u>Proceduralni konkretni cilji so, da učenec/učenka:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - razvije spretnosti časovne in prostorske predstavljalnosti, - razvije spretnosti zbiranja in izbiranja informacij in dokazov iz literarnih odlomkov Kersnikovega dela Ciklamen, - razvije zmožnost analize, sinteze in interpretacije uporabnih in verodostojnih informacij in dokazov iz odlomka političnega programa Zedinjena Slovenija, - razvije zmožnost oblikovanja samostojnih sklepov, pogledov, mnenj in stališč, - razvije spretnost različnih oblik komunikacije (ustno, pisno). <p><u>Odnosni konkretni cilj je, da učenec/učenka:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - razvije zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti na primeru slov. narodnega gibanja v 19. stoletju.
Ključni koncepti	<ol style="list-style-type: none"> 1. <u>Temeljni zgodovinski koncepti:</u> Zedinjena Slovenija, čitalnica, tabor, mladoslovenci, staroslovenci; 2. <u>koncepti za globlje razumevanje:</u> vzroki in posledice, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta; 3. <u>koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede:</u> kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov, interpretacija.
Medpredmetne povezave	Slovenščina (romantika na Slovenskem in France Prešeren, realizem na Slovenskem in Janko Kersnik).
Medpredmetne teme (KIZ, informatika, kulturna vzgoja)	Državljanjska vzgoja, kulturna vzgoja.
Učna diferenciacija in individualizacija glede na učne stile (A, V, K)	<p><u>Avditivni učni stil:</u> poslušanje razlage učitelja, sodelovanje v pogovoru, poslušanje narodno zavedne pesmi Naprej zastava slave.</p> <p><u>Vizualni učni stil:</u> diapozitivi s slikovnim gradivom na powerpoint projekciji, učni delovni listi z viri.</p> <p><u>Kinestetični učni stil:</u> branje različnih virov (v učbeniku in na delovnem listu).</p>
Didaktični pristopi	<p>Aktivne učne oblike:</p> <ul style="list-style-type: none"> - skupinsko delo/sodelovalno učenje, - individualno delo, - timsko poučevanje. <p>Aktivne učne metode:</p> <ul style="list-style-type: none"> - metoda dela z literarnimi besedili, - metoda dela z učbenikom, učnim delovnim listom, - metoda razlage in pogovora, - metoda dela z IKT.
Potek učnega procesa	<ol style="list-style-type: none"> 1. UČNA URA: uvodna razlaga učitelja, delo z IKT in učnim delovnim listom, pogovor z učenci, ponovitev. 2. UČNA URA: uvodna razlaga učitelja slovenščine in učitelja zgodovine z motivacijo, razlaga pojmov čitalnica, staroslovenci, mladoslovenci, namen in pomen čitalnic, skupinsko delo z učnim delovnim listom, plenarno poročanje, ponovitev s ponovitevno križanka.
Naslovi delovnih listov	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kulturno in politično delovanje v 19. stoletju na Slovenskem 2. Čitalniško gibanje 3. Skupinsko delo (4 skupine) 4. Ponovitevna križanka

NAČRT AKTIVNOSTI, KI SO VEZANE NA ORGANIZACIJSKI VIDIK POUKA

PRVA ŠOLSKA URA

Učenci so v okviru obvezne teme Vzpon meščanstva že spoznali dogajanje v Evropi po dunajskem kongresu, v času revolucije 1848, in pomen delovanja evropskih narodnih gibanj. Pojme, kot so narodno gibanje, revolucija, demokracija, mora sedaj učitelj prenesti še v obravnavo slovenske zgodovine 19. stoletja. Namen te učne ure je, da učenci spoznajo delovanje najbolj vidnih slovenskih mož, ki so si prizadevali za priznavanje slovenščine kot enakopravnega jezika v habsburški monarhiji in pozneje v Avstro-Ogrski ter ne nazadnje za priznavanje slovenskega naroda kot enakopravnega naroda znotraj večnarodne monarhije.

S pomočjo razlage, pogovora, powerpoint predstavitev in delovnega lista št. 1 učenci spoznajo Prešernov in Bleiweisov krog, staroslovence in mladoslovence, nove pojme, kot sta tabor in čitalnica, ter začetek političnega delovanja Slovencev z ustanavljanjem prvih političnih strank.

V uvodu šolske ure učitelj vodi ponovljeni pogovor o dogajanju v Evropi v začetku 19. stoletja: Kaj je dunajski kongres? Katere odločitve je prinesel in kako je vplival na razvoj dogajanj v Evropi? Navedite in razložite vzroke za revolucije leta 1848. Kakšne so bile posledice te revolucije? Zakaj je prišlo do narodnih gibanj? V kateri evropski državi so si narodi še posebej prizadevali za svoje pravice? Kakšen je bil položaj Slovencev v začetku 19. stoletja? Katere pomembne Slovence poznate iz 19. stoletja? Z zadnjim vprašanjem učitelj naveže temo pogovora na znanje, ki so ga učenci že pridobili pri pouku slovenščine, saj že poznajo Franceta Prešerna, Janeza Bleiweisa, Frana Levstika, Janka Kersnika, Simona Jenka in s tem njihovo prizadevanje za razvoj ter obstoj slovenščine. S pomočjo powerpoint predstavitev (slikovno gradivo) učitelj razloži, da sta France Prešeren in Janez Bleiweis krepila narodno gibanje na Slovenskem v prvi polovici 19. stoletja. Učencem da navodilo, da rešijo prvo nalogo na delovnem listu št. 1. Po reševanju vodi pogovor o Bleiweisovem in Prešernovem krogu in zastavi vprašanja: Zakaj je Bleiweis večjo pozornost posvečal razvoju kmetov, Prešeren pa izobražencev? Katere so skupne značilnosti obeh krogov? Kako pomembna sta bila oba kroga za slovenščino?

Učitelj obravnavo nadaljuje z vprašanji: Zakaj je prišlo do revolucij leta 1848? Kaj so zahtevali posamezni sloji prebivalstva? Kakšen je bil položaj Slovencev leta 1848? Zatem razloži prizadevanja Slovencev za večje priznavanje znotraj habsburške monarhije s političnim programom Zedinjena Slovenija. Učencem naroči, naj rešijo drugo nalogo na delovnem listu št. 1. Vodi pogovor po reševanju te naloge o besednih zvezah *združitev vseh Slovencev, enakopravnost slovenskega jezika, slovenski jezik v šolah in uradih, znanje slovenščine* in se z učenci pogovori o dokončni uresničitvi teh zahtev leta 1991 z nastankom samostojne Slovenije; vodi tudi pogovor o vlogi meščanstva v revolucijah 19. stoletja, pomenu Bleiweisa za razvoj kmetov na Slovenskem in pomenu političnega programa Zedinjena Slovenija za razvoj slovenskega naroda.

Učitelj nadaljuje z razlago pojmov staroslovenci in mladoslovenci. Razlaga je podana tudi s powerpoint predstavitev, ki služi kot tabelska slika. Učence vpraša: Zakaj bi se Slovenci v drugi polovici 19. stoletja delili na dve skupini? Kaj pridevnika star in mlad povesta o teh dveh skupinah? Učenci razlago obeh pojmov zapišejo na delovni list št. 1. Razloži pojma tabor in čitalnica. Za slednjega pove, da ga bodo učenci bolj podrobno spoznali v naslednji šolski uri, zato na delovni list zapišejo le razlago prvega.

Učitelj obravnavo sklene z vprašanji: Kako si danes ljudje prizadevajo za uresničenje določenih zahtev, teženj? Kje se odloča o vseh političnih zadevah? V kaj se ljudje delijo zaradi različnih političnih prepričanj? Z vprašanji napelje temo pogovora na ustanavljanje prvih strank konec 19. stoletja in jih našteje. Zastavi vprašanja: Koliko strank je danes v slovenskem parlamentu? Zakaj se ljudje sploh združujejo v stranke?

Učitelj uro sklene s pregledom delovnega lista št. 1, ki služi kot tabelska slika, in napovedjo nove šolske ure.

DRUGA ŠOLSKA URA

Naslednjo šolsko uro učenci pridobljeno znanje še poglobijo, in sicer s pomočjo medpredmetne učne ure, ki poteka s pomočjo dveh učiteljev, učitelja zgodovine in učitelja slovenščine. Oba se pri delu dopolnjujeta, vsak prispeva znanje s svojega področja in tako skupaj tvorita učno uro, ki učencem predstavi dano učno snov z dveh vidikov oziroma z dveh področij – zgodovine in slovenščine.

Učitelj zgodovine učencem na začetku ure kot uvodno motivacijo predvaja zvočni posnetek pesmi Simona Jenka Naprej zastava slave. Po poslušanju učencem zastavi vprašanja: Kakšna se vam zdi pesem? Kje bi lahko to pesem slišali? Učitelj zgodovine jih pritegne k pogovoru z razlago o okoliščinah nastanka te pesmi in njeni uporabi vse do danes, ko je ta pesem himna slovenske vojske. V pogovor se vključi učitelj slovenščine, ki temo pogovora naveže na slovenskega pisatelja in pesnika Simona Jenka, ki ga učenci 8. razreda ravno tako spoznavajo v 8. razredu. S pogovorom o pesniku učenci obnovijo znanje o tem Slovincu, ki so ga pridobili pri obravnavi njegovih literarnih del (npr. Po slovesu, Tilka). Lahko jim zastavi naslednja vprašanja: Kdo je bil Simon Jenko? V katerem obdobju je živel in v katerem literarnem obdobju je ustvarjal? Z vodenjem pogovora nadaljuje učitelj zgodovine, ki učence povpraša, zakaj je bilo to obdobje pomembno za Slovence. Z razlago o dogajanju na kulturnem in političnem področju na Slovenskem v 19. stoletju učence vodi v pogovoru, s katerim obnovijo in utrdijo znanje, ki so ga pridobili v prejšnji šolski uri. Učitelj slovenščine razdeli delovni list št. 2 in poda navodila za reševanje, učitelj zgodovine pa najavi temo šolske ure s pomočjo powerpoint predstavitev: Čitalniško gibanje v drugi polovici 19. stoletja.

Osrednji del učne ure je razdeljen na dva dela – na razlago s pogovorom in skupinsko delo. V prvem delu, tj. obravnavi nove učne snovi, oba učitelja vodita učno uro s pomočjo powerpoint predstavitev s slikovnim gradivom in razlago novih pojmov (čitalnica, beseda, dejavnosti v čitalnicah), vsak za svoje področje, učenci pa dopolnjujejo delovni list št. 2.

Skupinsko delo poteka tako, da se učenci razdelijo v štiri skupine, v katerih ima vsak član svojo zadolžitev, ki pa jo določijo sami učenci (bralec, zapisovalec itd.). Vsaka skupina dobi enega izmed delovnih listov št. 3 z odlomkom iz literarnega dela Janka Kersnika Ciklamen, ki predstavlja življenje v čitalnici, in tremi vprašanji. Učenci z znanjem, ki so ga pridobili pri uri, in vsebino danega odlomka odgovorijo na tri vprašanja in tako še podrobneje spoznajo delovanje čitalnic. Samega Janka Kersnika že poznajo iz obravnav pri pouku slovenščine v 8. razredu (npr. Kmetske slike).

Sledi sklepni del ure s skupinskim poročanjem in povzetkom učne ure z reševanjem ponovitvene križanke (delovni list št. 4).

V nadaljevanju so predstavljeni delovni listi za samostojno učenje.

DELOVNI LIST ŠT. 1: KULTURNO IN POLITIČNO DELOVANJE NA SLOVENSKEM V 19. STOLETJU NA SLOVENSKEM

Učenci delovni list rešujejo med učno uro po navodilih učitelja.

1. Preberi odlomek iz Prešernove Zdravljice in si oglej naslovnico Bleiweisovih Kmetijskih in rokodelskih novic. Odgovori na vprašanja.

*V sovražnike z oblakov
rodú naj našga trešči gram!
Prost, ko je bil očakov,
naprej naj bo Slovencev dom;
naj zdrobé
njih roké
si sponé, kij jim še težé!*

*Živé naj vsi naródi,
ki hrepené dočakat dan, da, koder sonce hodi,
prepir iz sveta bo pregnan,
da rojak,
prost bo vsak,
ne vrag le sosed bo mejak!*

Slika 1: Naslovnica Kmetijskih in rokodelskih novic.²

a) Navedi tri pojme, ki jih zagovarja Prešeren v navedenih kiticah Zdravljice.

b) Dane pojme oziroma vrednote je zagovarjal sloj prebivalstva, ki je leta 1848 sprožil revolucije po Evropi in spodbujal nastanek narodnih gibanj. Kateri sloj prebivalstva je to bil?

c) S pomočjo znanja, ki si ga pridobil pri pouku slovenščine, razloži, kakšen odnos je imel Prešeren do slovenskega jezika.

č) Janez Bleiweis se je posvečal le enemu sloju slovenskega prebivalstva. S pomočjo naslovnice ugotovi kateremu.

d) Razmisli in zapiši, zakaj ravno temu sloju?

2. V učbeniku Vzpon meščanstva na strani 154 preberi odlomek iz političnega programa Zedinjena Slovenija in odgovori na vprašanja:

a) Za vsako točko navedi po eno besedno zvezo, ki povzema zahtevo dane točke.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

b) V kolikšni meri se je dani program uresničil v 19. stoletju? Ali se je dani program sploh kdaj uresničil?

3. S pomočjo razlage učitelja razloži pojme.

a) Kdo so bili staroslovenci? _____

b) Kdo so bili mladoslovenci? _____

c) Kaj je tabor? _____

¹ Prešeren, F. (1982). Poezije, str. 23–24..

² Naslovnica Kmetijskih in rokodelskih novic. Dostopno na spletni strani: http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Kmetijske_in_rokodelske_novice.jpg (dostop: 11. 10. 2012).

DELOVNI LIST ŠT. 2: ČITALNIŠKO GIBANJE

Učenci delovni list izpolnjujejo med učno uro, rešitve so podane s powerpoint predstavitevjo. Rešen delovni list služi tudi kot tabelska slika.

S pomočjo razlage učiteljev dopolni dani učni list.

1. Kaj je čitalnica?

2. Dopolni besedilo.

Pobudniki za ustanovitev čitalnic na Slovenskem so bili _____. Namen čitalnic je bil

_____.

Čitalnice so se nahajale v večjih _____

in _____ in v manjših upravnih središčih. Obiskovalci so bili predvsem

_____ in izobraženci. Kmetje so obiskovali čitalnice predvsem na

_____. Prva čitalnica je nastala v _____, leta _____.

Imenovala se je _____. Glavna prireditelj v čitalnici se je imenovala

_____. Združevala je različne dejavnosti: govori, predavanja, petje, zdravljice, igre, recitacije, ples,

tombola.

DELOVNI LISTI ŠT. 3: SKUPINSKO DELO

Učenci se razdelijo v štiri skupine, vsaka pa dobi drug delovni list št. 3. Preberejo odlomek iz Kersnikovega dela Ciklamen na delovnem listu in s pomočjo pridobljenega znanja iz prejšnje šolske ure in razlage iz te šolske ure odgovorijo na vprašanja.

Po skupinskem delu sledi skupinsko poročanje, pri katerem predstavnik vsake skupine predstavi odgovore, zatem pa učitelja povzameta učno snov učne ure v obliki pogovora z učenci.³

1. SKUPINA

Janko Kersnik (1852–1897), slovenski pisatelj in politik, je bil mojster v opisovanju trško-mestnega in malomeščanskega okolja. V svojem romanu Ciklamen (1883) opisuje življenje v majhnem trgu Borje na Kranjskem. V ospredju pripovedi je ljubezenski trikotnik med narodno zavednim doktorjem Hrastom, nemško usmerjenim graščakom Medenom in nemško guvernanto Elzo. Odlično pa je prikazano tudi družabno življenje v trški čitalnici.

1. Preberite odlomka in odgovorite na vprašanja. S posameznimi odlomki z dogajanjem iz čitalnice lahko povežete svoje pridobljeno znanje in si tudi lažje predstavljate življenje v čitalnici.

»Beseda na pustno nedeljo zvečer je bila jako dobro obiskana. Prostori borjanske čitalnice so bili skoro premajhni, da bi ustrezali vsem potrebam mnogobrojnega občinstva. To je bilo enakih nepravilnih vajeno, in zato se je večina dobrovoljno dala stiskati in gnesti v tesni, zaduhli dvorani, ako smemo tako imenovati glavno sobo, v kateri se je vršila predstava. A Borjanje so jo tako nazivali, in torej njihova veljaja!« (Kersnik, Ciklamen, 1984, 20.)

»Vedite, gospod doktor Hrast,« prevzame sodnik, »meni ni všeč, da moja hči deklamuje tu v čitalnici. Vam lahko govorim o tem, vi ste pameten mož; pa pomislite: edino to, da sem osemindesetletnega leta deklamoval Prešernov Krst pri Savici, škodilo mi je toliko, da nisem pozneje dobil hitro mesta na Kranjskem; rekli so da sem revolucionar. In pred nekaj leti bi imel biti imenovan svetovalcem v Ljubljani – sam predsednik mi je pisal, naj prosim tja – in ravno tedaj je moja starejša hči Milica pela v naši čitalnici in – jaz nisem bil imenovan. In današnja deklamacija mi bo tudi škodila!« (Kersnik, Ciklamen, 1984, 25.)

1. Kje so po navadi potekale besede?

2. Kaj je čitalnica pomenila za slovenski jezik v tedanji družbi?

3. Zakaj je bilo lahko sodelovanje v čitalnici težava za politično napredovanje?

2. SKUPINA

Janko Kersnik (1852–1897), slovenski pisatelj in politik, je bil mojster v opisovanju trško-mestnega in malomeščanskega okolja. V svojem romanu Ciklamen (1883) opisuje življenje v majhnem trgu Borje na Kranjskem. V ospredju pripovedi je ljubezenski trikotnik med narodno zavednim doktorjem Hrastom, nemško usmerjenim graščakom Medenom in nemško guvernanto Elzo. Odlično pa je prikazano tudi družabno življenje v trški čitalnici.

1. Preberite odlomek in odgovorite na vprašanja. S posameznimi odlomki z dogajanjem iz čitalnice lahko povežete svoje pridobljeno znanje in si tudi lažje predstavljate življenje v čitalnici.

³ Skupinsko delo s pomočjo teh učnih listov je bilo bolj podrobno predstavljeno že v članku *Medpredmetno povezovanje slovenščine in zgodovine pri obravnavi 19. stoletja (1848–1899) v gimnazijah* (Zgodovina v šoli, letnik XIX, 2010, št. 3–4, str. 34–46).

»Zakaj prihajaš tako pozno?« vpraša Bole prišleca. »Besedo si zamudil in mi se bomo morali tudi že kmalu odpraviti.«
»E, kaj beseda!« ugovarja Meden s čudnim, visokim, ne ravno prijetno donečim glasom. »Kaj hočeš, da se bom paril in kuhal dve uri v tisti vaši tesni sobi ali dvorani, kakor ji pravite? Rajši večerjam mirno doma in pridem potem kakor nocoj na vrček piva!«
Govoril je to nekako oblastno, ošabno, tako od zgoraj dol in venomer gledal le gospodično Elzo. Drugi so ga bili pač navajeni in zategadelj mu nihče resno ni ugovarjal.
»Pa enemu naših prvih mož v trgu vendar pristuje, da se udeleži take domače veselice,« pravi Hrast malo porogljivo.
»Ah!« deje oni, ne da bi čutil zasmeh doktorjev, »jaz sem že mnogo petja čul in mnogo predstav po gledališčih videl! In brez mene tudi izhajate.«
»To ni lojalno, prijatelj! Treba je drugim dobrega zgleda!« reče Bole.
»E, kaj lojalno, lojalno –« ponavlja Meden ter pije svoje pivo. »Kaj je meni do tiste vaše slovenščine? To ni nič praktičnega, nič koristnega; kdo pa ima kaj od vsega tega?« (Kersnik, Ciklamen, 1984, 39.)

1. Kaj nam ta odlomek pove o odnosu trških prebivalcev do slovenskega jezika?
2. Zakaj naj bi trški prebivalci potrebovali zgled?
3. Razmislite, zakaj ima Meden tak odnos do čitalnice in slovenskega jezika. Pomagajte si z znanjem o političnih razmerah na Slovenskem v tedanjem času.

3. SKUPINA

Janko Kersnik (1852–1897), slovenski pisatelj in politik, je bil mojster v opisovanju trško-mestnega in malomeščanskega okolja. V svojem romanu Ciklamen (1883) opisuje življenje v majhnem trgu Borje na Kranjskem. V ospredju pripovedi je ljubezenski trikotnik med narodno zavednim doktorjem Hrastom, nemško usmerjenim graščakom Medenom in nemško guvernanto Elzo. Odlično pa je prikazano tudi družabno življenje v trški čitalnici.

1. Preberite odlomek in odgovorite na vprašanja. S posameznimi odlomki z dogajanjem iz čitalnice lahko povežete svoje pridobljeno znanje in si tudi lažje predstavljate življenje v čitalnici.

»Da, kako poje pač vaš pesnik? Da steh im Wald geschriben, ein stilles, ernster Wort, vom rechten Tun und Lieben und was des Menschen Hort.« deje skoro prisrčno mladi advokat. »Zakaj pravite naš pesnik? Saj je tudi vaš,« vpraša guvernanta. »Mi nismo Nemci in vaših poetov si vendar ne moremo svojiti.« »Ah, pardon! Vi se štejete k Slovenom; to sem čisto pozabila,« smeje se Elza. Advokatu sta bila ta opazka in ta smeh neprijetna. »Jaz se ne štejem k Slovenom, gospica, kakor vi pravite, jaz sem Sloven,« reče resno. »Čudno!« »Kaj se vam dozdeva čudno?« »Čula sem, da je tu na Kranjskem vsa inteligenca nemška in da se sama šteje za Nemce; in potem ima tu na Kranjskem vsak pravico po svoji volji biti Nemeč ali Sloven. Ker pa tako izvrstno citirate naše nemške pesnike, mislila sem –« »Da se tudi jaz poslužujem te državljanske pravice na laž staviti rodno mater in svojega očeta,« pristavi Hrast s pikrim nasmehom. »Res je, da vsi, kar nas je izobraženih Slovenov, z malimi izjemami menda, poznamo tuja slovstva bolj nego svoje slovstvo.« (Kersnik, Ciklamen, 1984, 62–63.)

1. Kakšen je bil odnos med Slovenci in Nemci na Slovenskem v ustavni dobi?
2. Kako razlagate izjavo guvernante Elze, da naj bi bila vsa inteligenca na Slovenskem nemška?
3. Kdo je obiskoval čitalnice in predvsem zakaj?

4. SKUPINA

Janko Kersnik (1852–1897), slovenski pisatelj in politik, je bil mojster v opisovanju trško-mestnega in malomeščanskega okolja. V svojem romanu Ciklamen (1883) opisuje življenje v majhnem trgu Borje na Kranjskem. V ospredju pripovedi je ljubezenski trikotnik med narodno zavednim doktorjem Hrastom, nemško usmerjenim graščakom Medenom in nemško guvernanto Elzo. Odlično pa je prikazano tudi družabno življenje v trški čitalnici.

1. Preberite odlomka in odgovorite na vprašanja. S posameznimi odlomki z dogajanjem iz čitalnice lahko povežete svoje pridobljeno znanje in si tudi lažje predstavljate življenje v čitalnici.

»In kako vam je opisal našo čitalnico, kjer ste vendar sami videli slovensko predstavo, čuli slovensko petje?« vpraša Hrast radovedno. »To je vse izvorno nemško, dejal je, in le slabo na slovensko prestavljeno.«
»O, to vam je izvrsten mož! Pa kaj vam je povedal o občinstvu, katerega ste videli v čitalnici?«
/.../ »O, le govorite, gospica Elza!« nadaljuje doktor, »pa četudi ne morda vam jaz lahko vse narekujem, kar vam je oni gospod razodel. Dejaj je, da v čitalnico zahajajo le čevljarji in krojači, z gosposko suktnjo opravljeni kmetje in, kako bi rekel – vsake

vrste sodrga. Kdor stoji nekaj klinov višje na socialni lestvi, to se pravi, vsaj tako visoko kot gospod Meden, oni prihajajo le, da se mu čestita ali pa morda iz sebičnih političnih ozirov. Ali ni tako govoril vaš učitelj?» (Kersnik, Ciklamen, 1984, 65.)

»Velikonočni ponedeljek zvečer je bila zopet beseda v borjanski čitalnici; po besedi pa ples. Ta veselica je bila zadnja v zimski dobi in do adventa je potem počivalo društveno življenje. Torej se ni čuditi, da je bila velikonočna beseda vsako leto jako mnogobrojno obiskovana.« (Kersnik, Ciklamen, 1984, 87.)

1. Kakšen pomen je imela beseda za slovenski jezik?
2. Kdo naj bi bili »z gosposko suktnjo opravljeni kmetje«? Pomislite na položaj Slovencev pod avstrijsko krono!
3. Kakšen pomen je imelo dogajanje v čitalnici za družabno življenje trških prebivalcev. Kaj danes združuje ljudi?

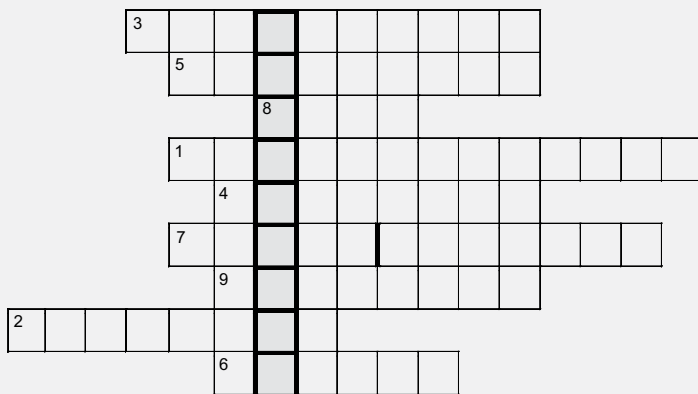
DELOVNI LIST ŠT. 4: PONOVI TVENA KRIŽANKA

Sledi reševanje ponovitvene križanke, ki zajema pojme dane učne ure. V primeru pomanjkanja časa jo lahko učenci rešijo za domačo nalogo.

Ponovi snov učne ure s križanko.

- 1 Politična skupina Slovencev, ki so ustanavljali čitalnice.
- 2 Prostor v čitalnici za branje.
- 3 Sloj prebivalstva, ki je v visokem številu obiskoval čitalnice.
- 4 Priimek vodilnega slovenskega politika v drugi polovici 19. stoletja.
- 5 Slovenska pokrajina, v kateri so tudi kmetje obiskovali čitalnice.
- 6 Prireditev v čitalnici.
- 7 Slovenski pisatelj in politik.
- 8 Mesto, v katerem je bila ustanovljena prva slovenska čitalnica.
- 9 Literarno delo, v katerem se del zgodbe dogaja v čitalnici.

GESLO: _____

SKLEP

Dani učni uri sledita zastavljenim posodobitvam in standardom znanja iz posodobljenega učnega načrta za zgodovino in od učencev zahtevata, da so aktivni v pogovoru z učiteljem, pri samostojnem delu in tudi pri skupinskem delu. Posodobljeni učni načrt za zgodovino v razdelku Medpredmetne povezave navaja: »Slovenščina: Zgodovinska dejstva, pojave in procese pri pouku zgodovine obravnavamo tudi s poljudnoznanstvenimi in literarnimi odlomki z zgodovinskim ozadjem, saj poživljajo in osvetljujejo zgodovinsko snov. Pouk zgodovine se pri obravnavi preteklih zgodovinskih dogodkov in vrednot smiselno povezuje z znanji, pridobljenimi pri slovenščini.«⁴ Ta navedba je v celoti uresničena tako v prvi kot v drugi šolski uri, saj učitelj zgodovine ves čas povezuje znanje zgodovine z znanjem slovenščine iz obdobja 19. stoletja. V drugi šolski uri pa je vključeno tudi timsko delo učiteljev

⁴ Posodobljeni učni načrt za zgodovino (2011), str. 42. Dostopno na spletni strani: http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf (dostop: 1. 9. 2012).

zgodovine in slovenščine, ki ga posodobljeni učni načrt za zgodovino ravno tako priporoča. Obe šolski uri pa učence vzpodbujata h kritičnemu odnosu do slovenske kulture in razvoja slovenstva sploh.

VIRI IN LITERATURA

- Čepič, Z. idr. (2006). Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992. Ljubljana: Mladinska knjiga: Inštitut za novejšo zgodovino.
- Čepič, Z. idr. (1979). Zgodovina Slovencev. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Čitalnice. Dostopno na spletni strani <http://www.hervardi.com/citalnice.php> (dostop: 9. 11. 2008).
- Govekar - Okoliš, M. (2002). Vpliv izobraževanja na prebujanje nacionalne identitete v 19. stoletju. V: Andragoška spoznanja. Letnik 8, št. 1. 38–46.
- Granda, S. in Rozman, F. (1999). Zgodovina 3. Ljubljana: DZS.
- Jenko, D. Zvočni posnetek pesmi Naprej zastava slave. V: Pavlič, D. idr. (2008). Berilo 2. Umetnost besede. DVD in zgoščenska k učbeniku za slovenščino – književnost v 2. letniku gimnazij in štiriletnih strokovnih šol. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kersnik, J. (1984). Ciklamen in Agitator. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Naslovnica Kmetijskih in rokodelskih novic. Dostopno na spletni strani: http://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Kmetijske_in_rokodelske_novice.jpg (dostop: 11. 10. 2012).
- Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt. Ljubljana: MŠŠ, ZRSŠ, 2011. Dostopno na spletni strani: http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf (dostop: 1. 9. 2012).
- Praznik, B. (2010). Medpredmetno povezovanje slovenščine in zgodovine pri obravnavi 19. stoletja (1848–1899) v gimnazijah. Zgodovina v šoli, letnik XIX, 2010, str. 34–46.
- Prešeren, F. (1982). Poezije. Ljubljana: MK.
- Uršič, S. (1999). Čitalnice – posebnost slovenske zgodovine. V: Andragoška spoznanja. Letnik 5, št. 3. 69–83.
- Slovenska zgodovina v besedi in sliki. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003.
- Vodopivec, P. in Žvanut, M. (2006). Vzpon meščanstva: zgodovina za 8. razred OŠ. Ljubljana: Modrijan.

POVZETEK

Obvezna učna tema Vzpon meščanstva je zelo široka in zajema ogromno novih pojmov, predvsem iz politične zgodovine, ki je po navadi učencem manj zanimiva oziroma pogosto suhoparna. Zato se mora učitelj zgodovine še posebej potruditi, da pripravi zanimive učne ure, ki vsebujejo veliko samostojnega, predvsem pa aktivnega dela učencev. Medpredmetno povezovanje je eden izmed načinov, ki take ure omogoča. Slovenskega narodnega gibanja v 19. stoletju učenci ne morejo spoznavati brez povezovanja s poukom slovenščine, saj so možje, ki so odločilno pripomogli k zavedanju ljudi Kranjske, Štajerske in Koroške, da so pripadniki enega samega naroda, da so Slovenci, bili pesniki in pisatelji, ki so dokazali, da se slovenski jezik lahko enakopravno kosa z nemškim ali katerim koli drugim jezikom. Zato je znanje, ki ga učenci pridobijo pri pouku slovenščine z obravnavo literarnih del teh mož (France Prešeren, Fran Levstik, Josip Jurčič, Simon Jenko, Janko Kersnik idr.), koristno uporabiti in tudi poglobiti pri pouku zgodovine, saj tako lahko učenci pridobijo občutek za povezovanje znanja, ob samostojnih povezavah in zaključkih pa lahko pridobijo tudi večjo samozavest in voljo za učenje, saj tako ugotovijo, da lahko tudi sami kaj naredijo za svoje znanje. Je pa fleksibilnost učitelja tista, ki lahko zagotovi, da bodo učenci tudi ta del slovenske zgodovine dobro spoznali. Seveda ni potrebno, da se vsi pojmi enakovredno obravnavajo, kar kaže tudi primer druge šolske ure – prikaz delovanja čitalnic. Lahko bi se učitelj bolj posvetil tudi obravnavi taborov. Pomembno je le, da imajo učenci možnost spoznati razvoj slovenskega narodnega in političnega gibanja, ki je privedel do nastanka samostojne Slovenije leta 1991. Če učenci samostojno pridejo do teh sklepov, je učitelj zgodovine dosegel veliko.